

โรคเท้าช้าง

(Elephantiasis, Lymphatic filariasis)

โรคเท้าช้าง เป็นโรคติดต่อที่มียุงหลายชนิดเป็นแมลงนำโรค โดยมีเชื้อก่อโรคซึ่งเป็นหนอนพยาธิตัวกลม 3 ชนิด ได้แก่ *Wuchereria bancrofti*, *Brugia malayi* และ *Brugia timori* โรคนี้เป็นปัญหาด้านสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนและเขตอบอุ่น เชื้อก่อโรคที่เป็นปัญหาในประเทศไทยมี 2 ชนิด คือ *Brugia malayi* และ *Wuchereria bancrofti* เพื่อ *Wuchereria bancrofti* พบตามแนวชายแดนไทย - พม่า มีแมลงนำโรค คือ ยุงลาย ได้แก่ *Aedes desmotes*, *Ae. harinasutai*, *Ae. annandalei*, *Ae. imitator* และยุงเสือ *Mansonia dives* ส่วน *Brugia malayi* มักพบตามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมียุงเสือเป็นพาหะ เช่น *Mansonia uniformis*, *M. indiana*, *M. bonneae*, *M. annulata* และ *Coquilletidia crassipes*⁽¹⁾ ผู้ที่ติดเชื้อในระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่ไม่มีอาการแสดง อาการที่สำคัญของเชื้อทั้งสองชนิด ทำให้มีการอักเสบของต่อมน้ำเหลือง บริเวณขาหนีบ รักแร้ เป็น ๆ หาย ๆ ต่อมาทำให้ท่อน้ำเหลืองอุดตัน มีการคั่งค้างของน้ำเหลืองในอวัยวะส่วนปลาย ส่งผลให้เกิดอาการบวม ผิวหนังจะหนาและหยากขรุขระ กลายเป็นภาวะเท้าช้าง (Elephantiasis) แม้ว่าอาการของโรคจะไม่รุนแรงจนทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต แต่ถ้าไม่ได้รับการวินิจฉัย และให้การรักษาอย่างรวดเร็วในระยะแรกเริ่ม จะเป็นรังโรคแพร่เชื้อต่อไป ถ้าปล่อยให้เกิดภาวะเท้าช้างจะทำให้ผู้ป่วยเกิดความพิการถาวร ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ทั้งต่อผู้ป่วยเอง ครอบครัว และชุมชน

ในปี พ.ศ. 2550 - 2551 (ค.ศ. 2007 - 2008) สำนักระบาดวิทยา ไม่ได้รับรายงานผู้ป่วยโรคเท้าช้าง แต่ในปี พ.ศ. 2552 - 2557 (ค.ศ. 2009 - 2014) มีรายงานผู้ป่วยโรคเท้าช้างจำนวน 11 ราย 9, 19, 13, 25 และ 17 รายตามลำดับ

ในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) ได้รับรายงานผู้ป่วยโรคเท้าช้าง รวม 6 ราย มีแนวโน้มลดลง (รูปที่ 1) และไม่มีรายงานผู้ป่วยเสียชีวิต

ผู้ป่วยส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 35 - 44 ปี 3 ราย รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 45 - 54 ปี 2 ราย และ 0 - 4 ปี 1 ราย (รูปที่ 2) อัตราส่วนเพศหญิงต่อเพศชายเท่ากับ 1 : 2 สัดส่วนอาชีพที่พบผู้ป่วยสูงสุด ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 50.0 รองลงมาคือ รับจ้าง (33.3) และไม่ทราบอาชีพ/ในปกครอง (16.7) สัญชาติไทย ร้อยละ 66.7 (4 ราย) และพม่า ร้อยละ 33.3 (2 ราย) การกระจายตัวของเชื้อชาติ ในปี พ.ศ. 2558 มีรายงานผู้ป่วยชาวไทยลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูล 5 ปีย้อนหลัง ระหว่างปี พ.ศ. 2553 - 2557 มีรายงานผู้ป่วยชาวไทย 38 ราย

ผู้ป่วยกระจายอยู่ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก 2 ราย ระยอง ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และชุมพร จังหวัดละ 1 ราย (รูปที่ 3)

ในปี พ.ศ. 2558 สำนักระบาดวิทยา ไม่ได้รับรายงานการตรวจสอบข่าวการระบาดของโรคเท้าช้าง

จากข้อมูลของสำนักโรคติดต่อมาโดยแมลง⁽²⁾ ผู้ป่วยโรคเท้าช้างในประเทศไทย มีการแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ผู้พบตัวอ่อนหนอนพยาธิไมโครฟิลาเรีย (*Microfilaria*) ผู้มีต่อมน้ำเหลืองอักเสบ (Lymphangitis/lymphadenitis: L) และผู้มีอวัยวะบวมโต (Elephantiasis: E) พบผู้ป่วยโรคเท้าช้างคนไทยเพียงจังหวัดนราธิวาส เป็นผู้ป่วยที่ตรวจพบตัวอ่อนหนอนพยาธิไมโครฟิลาเรีย 47 ราย อัตราส่วนเพศหญิงต่อชายเท่ากับ 1 : 1.6 พบมากในช่วงอายุ 35 - 44 ปี รองลงมา คือ 15 - 24 ปี และ 65 ปีขึ้นไป ผู้ป่วยกระจายอยู่ในอำเภอเมือง ตากใบ ยี่งอ สุไหโกลก สุไหปาดี และเจาะไอร้อง พบผู้ป่วยมากที่สุดในอำเภอตากใบ ส่วนผู้ที่มีอวัยวะบวมโตทั้งหมดเป็นผู้ป่วยเก่า

แม้ว่าสถานการณ์โรคเท้าช้าง ในปี พ.ศ. 2558 จะมีอัตราป่วยต่ำกว่าปี พ.ศ. 2557 ถึง 3 เท่า แต่เนื่องจากระบบการรายงานโรคเท้าช้างเป็นระบบการเฝ้าระวังเชิงรับ การรายงานจะเกิดขึ้นเมื่อพบผู้ป่วยที่มารับการรักษาในสถานพยาบาล ดังนั้น การวินิจฉัยหาเชื้อสาเหตุและรายงานโรคอย่างครบถ้วนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อการป้องกันและควบคุมโรค เช่น หากพบผู้ป่วยติดเชื้อ *Wuchereria bancrofti* ในพื้นที่มากขึ้น หรือเกิดในพื้นที่ที่ไม่เคยมีรายงานโรคมามาก่อน กลุ่มเป้าหมายในการป้องกันและควบคุมโรคอาจจะเน้นทั้งในกลุ่มคนไทย และแรงงานชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- เวชชุดิภาควิชาปรสิตวิทยา คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. โรคเท้าช้าง (Elephantiasis, filariasis). [สืบค้น วันที่ 30 พฤษภาคม 2558] เข้าถึงได้จาก <http://www.med.cmu.ac.th/dept/parasite/public/filariasis.htm>
- สถานการณ์โรคเท้าช้าง สำนักโรคติดต่อมาโดยแมลง. [สืบค้น วันที่ 5 พฤษภาคม 2559] เข้าถึงได้จาก http://www.thaivbd.org/n/uploads/file/file_PDF/elephantiasis/May_2558.pdf

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ กลุ่มสอบสวน ตอบโต้ภาวะฉุกเฉินและประสานกฎหมายระหว่างประเทศ สำนักระบาดวิทยา และสำนักโรคติดต่อมาโดยแมลง กรมควบคุมโรค

ผู้เรียบเรียง

สุภาภรณ์ จุจันทร์

บรรณาธิการวิชาการ

นพ.โรม บัวทอง

Fig.1

Reported cases of filariasis per 100,000 population by year, Thailand, 1989 - 2015

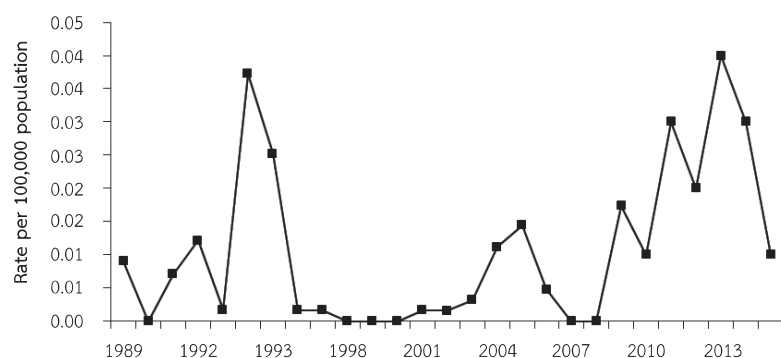

Fig.2

Reported cases of filariasis by age - group, Thailand, 2015

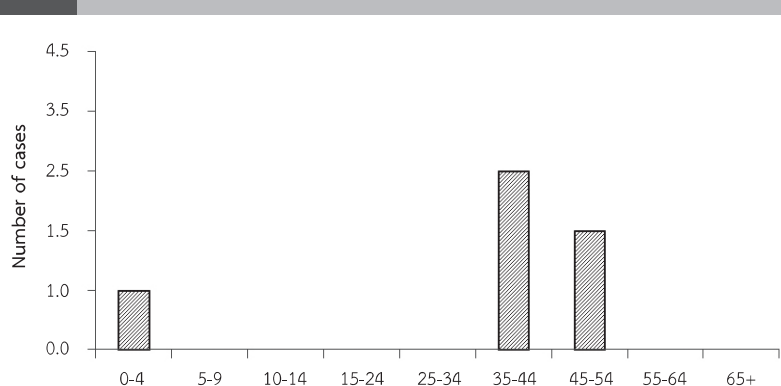

Fig.3

Reported cases of filariasis per 100,000 population by province, Thailand, 2015

Number of cases

1. Tak 2
2. Rayong 1
3. Si Sa Ket 1
4. Ubon Ratchatani 1